

Ołena Boczarowa

STRATEGIA ROZWOJU SZKOLNICTWA WYŻSZEGO UKRAINY W WARUNKACH PROCESU BOŁOŃSKIEGO

„Społeczeństwo, które w swoim postępie
opiera się na wiedzy, ma przyszłość”.

I. Wakarczuk

System Boloński reformy szkolnictwa wyższego stał się jednym z elementów integracji europejskiej. Biorąc pod uwagę wspólnotę granic Ukrainy i Unii Europejskiej, historyczną, kulturalno-cywilizacyjną oraz terytorialną tożsamość Ukrainy, a także wejście do jednej przestrzeni edukacyjnej oraz strategię państwa ukraińskiego skierowaną na integrację z Unią Europejską, celowa i aktualna staje się kwestia zbadania procesów integracji europejskiej, a także perspektyw ich rozwoju dla Ukrainy.

Proces integracji europejskiej przewiduje stworzenie ogólnoeuropejskiej przestrzeni oświatowej i naukowej na postawie opracowania wspólnych kryteriów i standardów w dziedzinie edukacji oraz nauki w celu wyznaczenia okresów i terminów przygotowania specjalistów z wyższym wykształceniem, co w perspektywie będzie sprzyjać rozwojowi współpracy między wyższymi uczelniami Europy oraz mobilności kadry profesorskiej i studentów.

W artykule tym zostanie przeanalizowana strategia rozwoju szkolnictwa wyższego Ukrainy w warunkach Procesu Bolońskiego.

Głównymi zagadnieniami podjętymi podczas konferencji roboczej pt. *Nowe wyzwania europejskiego szkolnictwa wyższego – rozwiązanie problemów w społeczeństwie globalnym*, która odbyła się 21 listopada 2007 r. w Strasburgu, było rozpatrzenie miejsca szkoły wyższej między humanizmem a rynkiem, nowa interpretacja jej wartości oraz rola uczelni w XXI w. Problemy te mają strategiczne znaczenie dla jakości edukacji na Ukrainie, jej integracji z europejską przestrzenią oświatową oraz są ważnym czynnikiem modernizacji szkolnictwa wyższego do roku 2010 i po jego

upłyńnięciu. Państwowy program rozwoju oświaty na lata 2006–2010 ma na celu szersze upowszechnienie wykształcenia wyższego wśród obywateli oraz integrację Ukrainy z europejską przestrzenią edukacyjną¹.

Obecnie Ukraina jeszcze nie osiągnęła europejskiego poziomu jakości oraz dostępności edukacji. Ograniczone finansowanie szkolnictwa i nauki z budżetu centralnego i środków samorządowych doprowadziło do pogorszenia stanu bazy materialno-technicznej, co z kolei hamuje wprowadzenie nowoczesnych technologii innowacyjnych i środków nauczania. Celem programu rozwoju oświaty jest podwyższenie jej jakości, przyspieszenie integracji z europejską i światową przestrzenią edukacyjną, zapewnienie równego dostępu do wykształcenia wyższego wysokiej jakości. Europejska jakość oraz dostępność edukacji pozostaje narodowym priorytetem i warunkiem bezpieczeństwa państwa. Program rozwoju oświaty pozwoli także dostosować międzynarodowe normy i wymogi do prawodawstwa Ukrainy, której Konstytucja gwarantuje obywatelom dostęp do jakościowej edukacji.

Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego Ukrainy w warunkach Procesu Bolońskiego przewiduje stworzenie infrastruktury pozwalającej szkołom wyższym maksymalnie wykorzystywać ich potencjał, skierowany na dostosowanie się do wysokich wymogów europejskiego systemu edukacji oraz zintegrować system szkolnictwa wyższego Ukrainy z korzystnymi dla państwa i społeczeństwa ukraińskiego normami, standardami oraz głównymi zasadami europejskiej przestrzeni szkolnictwa wyższego. Należy podkreślić, że do systemu szkolnictwa wyższego Ukrainy już wprowadzono szereg ważnych praktycznych rozwiązań realizujących wymogi Procesu Bolońskiego oraz umożliwiających dalszą jego modernizację: rząd zatwierdził nowy *Spis kierunków edukacji*, zgodnie z którym prowadzi się przygotowanie specjalistów w szkołach wyższych dostosowane do edukacyjno-kwalifikacyjnego poziomu bakalaureatu (licencjatu), zaadaptowanego do potrzeb różnych gałęzi przemysłu oraz do standardów europejskich; przyjęto szereg uchwał rządowych, m.in. dotyczących kwestii ustalenia nowych stypendiów akademickich oraz przyznania jednorazowej pomocy pieniężnej absolwentom szkół wyższych o specjalnościach pedagogicznych; wprowadzono ważne rozwiązania mające zmniejszyć i uporządkować sieć szkół wyższych; stworzono model narodowego systemu kwalifikacji, który w perspektywie będzie odpowiadać systemowi kwalifikacji europejskiej przestrzeni szkolnictwa wyższego; wprowadzono dwupoziomowy system przygotowania specjalistów (licencjat, magisterium); opracowano mechanizmy zachęcania młodzieży studenckiej do udziału w zarządzaniu szkołą wyższą, kontroli jakości procesu edukacyjnego oraz pełniejszej realizacji życia społecznego studentów we wszystkich jego przejawach².

Konkurencyjność systemu oświaty zależy od wprowadzonych do procesu edukacyjnego elementów innowacyjnych i kreatywnych. Do takich zmian należą: podwyższenie poziomu kadry naukowej i naukowo-pedagogicznej, rozwój współpracy z innymi ośrodkami szkolnictwa wyższego na Ukrainie i za granicą, podwyższenie efektywności i konkurencyjności wyników badań naukowych, aktywizacja współ-

¹ В. Шинкарук, *Основні напрями модернізації структури вищої освіти України*, „Вища школа” 2007, nr 5, s. 6.

² *Ibidem*, s. 7.

pracy międzynarodowej, wymiana studentów i wykładowców z zagranicznymi szkołami wyższymi oraz polepszenie opieki socjalnej nad studentami³.

Dużą uwagę zwraca się na formowanie jednej światowej przestrzeni edukacyjnej poprzez zbliżenie stanowisk różnych krajów w sferze organizacji szkolnictwa i procesów nauczania ich obywateli, a także poprzez uznanie dokumentów o uzyskaniu wykształcenia przez państwa Unii Europejskiej. Właśnie otwarta przestrzeń edukacyjna będzie sprzyjać mobilności studentów oraz kadry profesorsko-nauczycielskiej. Realizacji tej idei sprzyja Proces Boloński. Warto w tym miejscu podać przykłady kilku zadań deklaracji bolońskiej: promocja mobilności, przede wszystkim na terenie Europy; ułatwienie finansowania mobilności poprzez wskazanie konkretnych partnerów finansowych; rozwój oraz promocja mobilności poprzez wprowadzenie nowych form usprawniających warunki naboru studentów; uznanie okresów trwania studiów oraz odbycia stażów za granicą, akceptacja nabytego doświadczenia⁴.

Ukraina prowadzi zdecydowaną politykę w dziedzinie współpracy międzynarodowej. Przykładem takich działań może być spotkanie ambasadora Unii Europejskiej, przewodniczącego Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej na Ukrainie Iana Boaga z ministrem edukacji i nauki Ukrainy Iwanem Wakarczukiem, w którego trakcie Ian Boag podkreślił, że dla Unii Europejskiej „edukacja ma znaczenie zasadnicze” i przedstawił m.in. zakres programów Tempus, Erasmus Mundus, nad których realizacją już od kilku lat pracuje Ministerstwo Edukacji i Nauki Ukrainy we współpracy z Unią Europejską. Inicjatorzy tych programów starają się prowadzić aktywny dialog i współpracę z ministerstwem oraz z innymi zainteresowanymi stronami. Oprócz tego istnieją projekty, których celem jest podwyższenie edukacji obywatelskiej oraz wzmocnienie samorządowego zarządzania szkolnictwem zawodowo-technicznym, na których realizację przeznaczono 5 mln euro⁵.

Minister oświaty Ukrainy wspólnie z ambasadorem Unii Europejskiej podkreślali niezbędność powołania narodowego centrum informacyjnego. Takie centrum będzie informować kręgi akademickie o projektach edukacyjnych istniejących w Unii Europejskiej i o możliwości uczestniczenia w nich ukraińskich studentów i naukowców, jak również będzie informowało o kwestiach związanych z Procesem Bolońskim. Stworzenie centrum przyczyni się także do efektywniejszej realizacji europejskich programów na Ukrainie oraz pozwoli szkołom wyższym nawiązać szersze kontakty między sobą.

Współpraca międzynarodowa jest szczególną dziedziną w działalności szkoły wyższej, wymagającą stałej opieki i rozwoju. W innym wypadku integracja ukraińskich szkół wyższych z międzynarodową przestrzenią edukacyjną będzie niemożliwa, zaprzeczona zostanie także szansa uzyskania przez nie statusu współczesnej szkoły wyższej o standardzie europejskim.

³ *Ibidem*, s. 9.

⁴ Н. М. Гуляєва, *Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири*, Матеріали VI щорічної міжнародної конференції „Розбудова менеджмент-освіти в Україні” (17-19 лютого 2005 року м. Дніпропетровськ), Київ: Навчально-методичний центр „Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2005, s. 77.

⁵ *Співпраця Європейського Союзу з МОН продовжується*, „Персонал плюс” 2008, 14-20 II, nr 6 (258), [on-line], www.personal-plus.net.

Akademicka mobilność studentów Ukrainy stanie się rzeczywista dopiero w sytuacji, gdy młodzież podczas zdobywania wykształcenia będzie miała możliwość pobierania nauki w ciągu jednego lub więcej semestrów w innej szkole wyższej, przygotowującej fachowców o tej samej specjalności, z możliwością zaliczenia przedmiotów i semestrów nauki. W sytuacji samodzielnego wyboru szkoły wyższej, wydziału czy przedmiotów student będzie mógł bardziej efektywnie rozwijać swój potencjał intelektualny. Rozwój wymiany studentów pozostaje jednym z ważniejszych celów władz Ukrainy. Przede wszystkim beneficjentami takiego systemu nauczania będą studenci, którzy lepiej opanują języki obce i zdobędą dodatkowe umiejętności i specjalności, oraz uczelnie, które wzmocnią swój prestiż zarówno w kraju, jak i poza jego granicami, stworzą dynamiczny i nowatorski wizerunek, wzbogacając swoje programy edukacyjne i metody pedagogiczne.

W warunkach integracji europejskiej jednym z jakościowych wskaźników wykształcenia wyższego i ważnym czynnikiem mobilności studentów i wykładowców jest poziom opanowania jednego lub dwóch języków obcych. Na Ukrainie jeszcze nie są stworzone odpowiednie ku temu możliwości. W celu zmiany takiej sytuacji należy podjąć kroki zmierzające do udoskonalenia nauczania języków obcych w szkołach wyższych (zwiększenie liczby godzin, wykorzystanie wysokoefektywnych metod nauczania) oraz zasadniczej zmiany organizacyjno-pedagogicznych zasad nauczania. Należy dokonać nowego podziału czasu pracy studentów na czas audytoryjny i samodzielny, zwiększyć liczbę godzin przeznaczonych na naukę języka obcego, a także szerzej wykorzystywać wspólne projekty z zagranicznymi studentami i poszerzać naukowe badania w różnych dziedzinach edukacji.

Mobilność studentów stymulują różnorodne programy ogólnokrajowe i regionalne. Wiele państw zawiera dwustronne i wielostronne umowy w tej dziedzinie. Najbardziej znanym z nich jest program współpracy i mobilności w dziedzinie szkolnictwa wyższego Erasmus Mundus, którego celem jest polepszenie współpracy międzynarodowej poprzez jakościowe i treściowe wspieranie europejskich kierunków magisterskich, pozwalających studentom i wykładowcom z całego świata na zdobywanie tytułów magistra na uniwersytetach europejskich, a także poprzez promocję wyjazdów studentów i wykładowców europejskich do krajów trzecich.

Mobilność wykładowców na Ukrainie przede wszystkim polega na wymianie doświadczeń z przedstawicielami innych uczelni. Natomiast mobilność międzynarodowa kadry profesorsko-nauczycielskiej jest związana z badaniami i pracą naukową, uczestnictwem w konferencjach i seminariach międzynarodowych, wspólnymi projektami naukowymi.

Głównymi kierunkami współpracy międzynarodowej mojej uczelni – Państwowego Instytutu Pedagogicznego Języków Obcych w Gorliwce – są: wymiana doświadczeń w organizacji pracy dydaktyczno-metodycznej; wymiana najlepszych specjalistów w celu przeprowadzenia wykładów i seminariów; wspólne opracowywanie programów i projektów naukowych, prowadzenie prac naukowo-badawczych w dziedzinach cieszących się zainteresowaniem obu stron; wprowadzenie wyników wspólnych badań i projektów do przemysłu i wykorzystanie ich w pracy dydaktyczno-metodycznej; organizacja i przeprowadzenie konferencji i seminariów naukowych, a także uczestnictwo w międzynarodowych konferencjach i seminariach na-

ukowych; semestralne nauczanie studentów innych uczelni oraz wymiana młodych pracowników naukowych i aspirantów w celu odbycia stażów naukowych, odbycie przez studentów praktyk w zakładach produkcyjnych; wymiana literatury naukowo-metodycznej i publikacji naukowych.

W latach 2007–2008 Państwowy Instytut Pedagogiczny Języków Obcych w Gorliwce zawarł szereg międzynarodowych umów o współpracy z różnymi szkołami wyższymi. Między innymi wymiana delegacji między uczelnią w Gorliwce a Krakowską Szkołą Wyższą im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego oraz Akademią Pedagogiczną im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie zakończyła się zawarciem umów o współpracy i wymianie studentów i wykładowców. Głównymi kierunkami współpracy między uczelniami z Polski i Państwowym Instytutem Pedagogicznym Języków Obcych w Gorliwce pozostają: działalność badawcza; programy wymiany studentów; organizacja wspólnych seminariów i konferencji naukowych itd.

Katedra Pedagogiki Państwowego Instytutu Pedagogicznego Języków Obcych w Gorliwce wspólnie z Krakowską Szkołą Wyższą im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego opracowały wspólny program pt. *Akademicki rozwój i nauczanie młodzieży studenckiej*. Realizacja tego programu pozwoli uczestnikom projektu w pełni poczuć wpływ Procesu Bolońskiego na zmiany zachodzące na uczelniach państw Unii Europejskiej oraz wskazać możliwości wykorzystania tego doświadczenia. Profesorzy i wykładowcy instytutu w Gorliwce biorą aktywny udział w wielu prestiżowych konferencjach międzynarodowych w USA, Polsce, Estonii, na Łotwie i Białorusi. Mobilność wykładowców pozostaje ważnym czynnikiem powstania europejskiej przestrzeni szkolnictwa wyższego. Jest także niezbędnym warunkiem rozwoju różnych dziedzin życia społeczeństw związanych z edukacją, gospodarką, kulturą i polityką.

Omówione wyżej procesy wskazują, że szkolnictwo wyższe przekracza granice między państwami, ma charakter coraz bardziej międzynarodowy i sprzyja zwiększeniu mobilności studentów i wykładowców, aktywizacji międzynarodowych projektów badawczych oraz rozszerzaniu mechanizmów współpracy między uczelniami, naukowcami i studentami.